

Küçükler, Yüksel, “Amerika Birleşik Devletleri Samsun Konsolosunun Gözünden 1920 Yılında Samsun’un Durumu”, *Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 9/19, ss.401-415.
DOI: 10.31765/karen.1367431

Bu makale etik kurul izni ve/veya yasal/özel izin alınmasını gerektirmemektedir.

This article doesn't require ethical committee permission and/or legal/special permission.

* Araştırma Makalesi / Research Article

** Dr. Öğr. Üyesi,
Karadeniz Teknik Üniversitesi, Karadeniz
araştırmaları Enstitüsü,
Trabzon/TÜRKİYE
 ykucuker@ktu.edu.tr

ORCID : 0000-0002-0243-2961

Anahtar Kelimeler: Karadeniz, Samsun,
Amerika Birleşik Devletleri, ABD Samsun
Konsolosluğu.

Keywords: Black Sea, Samsun, United
States of America, Samsun Consulate of
USA.

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ SAMSUN KONSOLOSUNUN GÖZÜNDEN 1920 YILINDA SAMSUN’UN DURUMU*

Yüksel KÜÇÜKER**

Öz: Samsun Osmanlı hakimiyetine girdiği dönemden 19. yüzyıl başlarına kadar nispeten geri planda kalmıő bir kıyı kenti olmuştur. Bu yüzyılda yaşanan gelişmeler kentin çehresini deđiőtirmeye başlamıştır. Karadeniz’in uluslararası ticarete açılmasıyla buharlı gemilerin uğrak noktası olan kent kısa sürede ekonomik ve sosyal olarak gelişme göstermiş, başka bölgelerden gelen göçlerle nüfusu artmıőtır. 1830 yılında ABD ile Osmanlı Devleti arasında yapılan ticaret anlaşmasıyla ABD de Karadeniz ticaretine ortak olmuő ve Trabzon’dan sonra Samsun’a da bir diplomatik temsilcilik açmıştır. ABD adına faaliyet yürüten misyoner oluşumlarının bölgedeki çalıőmaları bu ülkenin Samsun’da varlığını güçlendirmesine yardımcı olmuştur.

Birinci Dünya Savaşı ve Milli Mücadele dönemlerinde Karadeniz bölgesinde de karışıklıklar yaőanmış ve Rum ve Ermeni nüfusun yaşadığı Samsun da gelişmelerden doğrudan etkilenmiştir. Anadolu’da ortaya çıkan Milli Mücadele hareketi, özellikle Yunanistan ve İngiltere’nin desteğiyle hareket eden ayrılıkçı unsurların üzerine giderek bölgede asayiő sağlama yoluna gitmiştir. ABD bu dönemde doğrudan olayların içinde olmasa da bölgedeki çalıőanları ve misyonerleri üzerinden ayrılıkçılardan yana tavır tutunmuőtur. Böyle karışık bir dönemde Samsun’a konsolos olarak atanan S. Pinkney Tuck, görev süresi zarfında bölgedeki siyasi, ekonomik ve sosyal gelişmelere ilişkin ülkesini bilgilendirici raporlar hazırlamıştır.

Bu çalışmada Tuck’ın Amerikan arşivlerinden elde edilen 13 Aralık 1920 tarihli konsolosluk raporu ele alınmıştır. Tuck, bu raporunda siyasi gelişmelerden ziyade, Samsun’un üretim ve ticaret potansiyeli, kentte yaőayanların geçim koşulları, hayat alışkanlıkları, sağlık, eğlence ve kültürel altyapı olanakları gibi konulara ilişkin tespit ve gözlemlerine ait değerlendirmeler yapmıştır. Yabancı bir diplomatın kendini merkeze alarak yaptığı bu değerlendirmeler Milli Mücadele döneminde bir Anadolu kentindeki gündelik hayatı başka bir boyutuyla ortaya koymasından ilgi çekici bir muhteviyata sahiptir.

THE SITUATION OF SAMSUN IN THE PERSPECTIVES OF THE UNITED STATES CONSUL IN SAMSUN IN 1920

Geliő Tarihi / Received Date: 04.07.2023

Kabul Tarihi / Accepted Date: 05.09.2023

Abstract: Samsun was a coastal city that remained relatively in the background from the period when it entered the Ottoman rule until

the beginning of the 19th century. The developments in this century have begun to change the fate of the city. The city, frequented by steamships, developed economically and socially in a short time and its population increased with immigration from other Ottoman regions with the opening of the Black Sea to international trade. The USA became a partner in the Black Sea trade and opened a diplomatic mission in Samsun after Trabzon with the trade agreement made between the USA and the Ottoman Empire in 1830. The work of missionary formations operating on behalf of the United States in the region has helped this country to strengthen its presence in Samsun.

During the First World War and the National Struggle, there were also disturbances in the Black Sea region and Samsun, the Greek and Armenian population lived, was directly affected by the developments. The National Struggle movement emerged in Anatolia went to the way of ensuring security in the region by going against the separatist elements acting especially with the support of Greece and Britain. Although the U.S. was not directly involved in the events during this period, it took a stance on the side of

the separatists through its employees and missionaries in the region.

S. Pinkney Tuck, who was appointed as consul to Samsun in such a turbulent period, prepared informative reports for his country regarding the political, economic and social developments in the region during his term of office. S. Pinkney Tuck, who was appointed as consul in Samsun in such a complicated period, prepared informative reports on the political, economic and social developments in the region during his tenure.

In this study, Tuck's consular report dated December 13, 1920 obtained from the American archives was discussed. In this report, Tuck made evaluations of his findings and observations regarding the production and trade potential of Samsun, the livelihood conditions of the people living in the city, life habits, health, entertainment and cultural infrastructure opportunities rather than political developments. These evaluations, made by a foreign diplomat by centering on himself, have an interesting content in terms of revealing another dimension of daily life in an Anatolian city during the National Struggle period.

Giriş

1774 yılında imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşması'yla Rusya'nın Karadeniz'de ticaret yapma hakkı elde etmesiyle birlikte Karadeniz'in uluslararası ticarî faaliyet sahalarından biri haline dönüşmesi süreci başlamıştır.¹ İlerleyen dönemlerde Avusturya, İngiltere, Fransa ve Prusya gibi Avrupalı aktörlerin de bölgeye ilgi göstermesi neticesinde daha görünür hale gelen Karadeniz² için asıl dönüm noktası 1829 yılında Rusya ile Edirne Antlaşması'nın imzalanması olmuştur. Antlaşma ile Karadeniz ve Akdeniz boğazlarının Rus ticaret gemilerine açılmasının yanı sıra Rus limanlarına gidecek olan Osmanlı Devleti ile savaş durumunda olmayan devletlerin gemilerine de bu serbestiyet tanınmıştır.³ Karadeniz'de bulunan limanların Avrupa piyasalarını eklemlenmesinin önünü açan bu kritik gelişme Karadeniz'in uluslararası ticarete daha rekabetçi bir noktaya taşınmasında önemli kilometre taşlarından biridir. Osmanlı Devleti'nin Avrupalı devletlerle gelecekte yapacağı ticaret anlaşmaları Karadeniz'in siyasî ve iktisadî önemini tahkim etmekle birlikte Osmanlı Devleti'nin Karadeniz kıyısında yer alan Trabzon, Sinop ve Samsun gibi kentlerinin de iktisadî ve sosyal açıdan gelişmişlik düzeylerine olumlu katkılar sunmuştur.⁴

¹ Turgay, 1983: 299, 300.

² Kaleli, 2003: 2.

³ Turan, 1951: 139.

⁴ Küçük Kaynarca Antlaşması sonrasında yabancı devletlerin ticareti daha ziyade Rus limanları üzerinden işlerken Karadeniz'in güney limanlarından yapılan ticaret hacmi nispeten daha düşük seviyelerde seyretmiştir. 19. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren konjonktürel değişimin de etkisiyle Osmanlı şehirleri de Karadeniz ticaretinden daha fazla pay almaya başlamışlardır. Aygün, 2016: 4.

Osmanlı Devleti hâkimiyetine girdiği 15. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar iktisadî anlamda Sinop ve Trabzon kentlerinin gölgesinde kalan⁵ Samsun, yukarıda özetlenen gelişmeler ışığında özellikle 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kabuğunu kırmaya başlamıştır. Önem kazanan bir bölgenin doğal bir limanı olması⁶ ve Anadolu'nun iç bölgelerinden gelen ticarî ürünlerin de pazara açıldığı bir kapı olması Samsun'u istikrarlı bir şekilde ön plana taşımıştır.⁷ Karadeniz'e giren buharlı gemilerin Samsun'a da uğramaya başlamasıyla birlikte Samsun limanı Trabzon-İstanbul güzergahının önemli uğrak yerlerinden biri olmuştur.⁸ Öte yandan Samsun'a yönelik ilginin artışında 1838 tarihli Baltalimanı Antlaşması'nın da önemli etkisi olmuştur.⁹ Ticareti kolaylaştırıcı birtakım hükümler getiren antlaşma ile Samsun limanı tarım ürünlerinin ihracatında önemli bir noktaya gelmiştir.¹⁰ 1853 ile 1856 yılları arasında gerçekleşen Kırım Savaşı da savaş sürecinde önemli bir tarımsal ürün tedarik merkezi görevi üstlenen Samsun'un ticarî önemine katkıda bulunmuştur.¹¹ Samsun'un ticarî potansiyelindeki artış şehrin nüfus yapısına da etki yapmıştır. Samsun, Trabzon ve Ege bölgesinde yaşayan Rumlar başta olmak üzere gayrimüslimlerin ilgisini üzerine çekmeye başlamıştır. Öyle ki 1830'larda kent nüfusu 4 bin civarında olan Samsun, 1890 yılında 11 bin, 1912 yılında ise 25 bin nüfusa ulaşmıştır.¹²

Samsun'un istikrarlı bir şekilde uluslararası ticarete ön plana çıkması kentte yeni diplomatik temsilciliklerin açılmasını da beraberinde getirmiştir. Kentte İngiltere, Avusturya, Sicilyateyn, Rusya, İran ve Amerika Birleşik Devletleri diplomatik temsilci sıfatıyla konsolos/konsolos vekili atayarak varlık göstermeye başlamışlardır.¹³ Bu çalışmanın odak noktası Samsun'daki Amerikan konsolosunun 1920 yılında Samsun hakkındaki değerlendirmeleri olduğu için öncelikle ABD'nin Osmanlı Devleti ile ilişki kurma çabalarına ve bu bağlamda Karadeniz'e olan ilgisine genel hatlarıyla değinmek yerinde olacaktır.

1. ABD-Osmanlı Devleti İlişkilerinin Temelleri ve ABD'nin Karadeniz'e Olan İlgisi

1783 yılında bağımsızlığını ilan ederek tarih sahnesine çıkan Amerika Birleşik Devletleri'nin öncelikleri arasında uluslararası ticarete yer edinmek başı çekmiştir. Bu dönemde iştah kabartan geniş bir ticarî coğrafya olması hasebiyle Akdeniz bölgesi ABD'nin dikkatini çekmiş ve öncelikle bu bölgeye yönelmiştir. Burası aynı zamanda Osmanlı Devleti ile ABD'nin yollarının kaçınılmaz olarak kesişeceği bir bölgeydi.¹⁴ Zira her ne kadar Osmanlı Devleti'yle sağlam bağları olmasa da Şimali Afrika (Garp) Ocakları olarak isimlendirilen Cezayir, Trablus ve Tunus beylikleri¹⁵ Akdeniz'de söz sahibiydiler ve ABD'nin bu bölgede ticaret faaliyetleri yürütmesi için anlaşmak durumunda olduğu güçler arasındaydılar. Bu nedenle ABD bu üç beylikle sırasıyla 1795, 1796 ve 1797 yıllarında barış ve dostluk antlaşmaları imzalamıştır. Bu şekilde Osmanlı Devleti ile dolaylı olarak temasa geçmiş olan ABD'ye ait ticaret gemilerinin uğradığı yerler arasına kısa zaman sonra İzmir limanı başta olmak üzere Anadolu limanları da eklene-

⁵ Trabzon'un gerek eyalet merkezi olma avantajı gerekse İran transit ticaret güzergahının kavşak noktasında yer alması, Sinop'un ise Karadeniz'in karşı kıyısında yer alan önemli ticaret bölgelerinden Kırım ve Kefe'ye ulaşımında en uygun konumda bulunan doğal bir limana sahip olması bu iki şehrin uzun yıllar Samsun'a tercih edilmesine neden olmuştur. Köse, 2006: 273-275.

⁶ Çağlayan, 2006: 283.

⁷ Baskıcı, 2005: s. 86.

⁸ İssawi, 1970: 18-27.

⁹ Köse, 2013: 104.

¹⁰ Turgay, 1983: 304.

¹¹ Yılmaz, 2014: 61, 62.

¹² Ekinci, 2007: 126.

¹³ Yılmaz, 2014: 63-66.

¹⁴ Amerikan hükümetinin Osmanlı Devleti ile resmî münasebetlerini kurma çabaları daha devletin kurulduğu ilk yıllarda olmuştur. "Kıta Meclisi" tarafından Avrupa'ya gönderilen delegelere verilen talimatnamede antlaşma yapabilecekleri devletler arasında Osmanlı Devleti de yer almıştır. Osmanlı Devleti ile yapılacak bir antlaşma Amerikan ticaretinin sadece Doğu Akdeniz'deki gelişimini değil aynı zamanda Amerikan tüccarların Karadeniz'de faaliyet yürütmelerine de imkân sağlayacaktı. Kurat, 1959: 10.

¹⁵ Erhan, 2001: 33-34.

cekti. ABD 19. yüzyılın başına kadar Doğu Akdeniz’de önemli bir varlık göstermese de bu yüzyılın başından itibaren ticarî faaliyetlerinde artışlar görülmeye başlamıştır. ABD’nin Osmanlı coğrafyasında ticarî faaliyetlerini artırma noktasında ivme kazanan girişimleri Osmanlı Devleti ile diplomatik ilişki kurmasını gerekli kılmıştır. Ancak bu süreç kolay olmamıştır.¹⁶

ABD’nin yarışa dahil olması başta İngiltere olmak üzere diğer Avrupa ülkelerinin Osmanlı coğrafyasında yaptıkları ticaretten elde ettikleri kârın paylaşılması anlamına geliyordu. Öyle ki İngiltere payitahtta bulunan büyükelçisi vasıtasıyla Amerikan gemilerinin Karadeniz’e çıkmalarının önüne geçmek için bizzat Osmanlı hükümeti nezdinde harekete dahi geçmişti.¹⁷ Fakat bu engelleme uğraşları netice vermemiş, nihayetinde Osmanlı Devleti ile ABD arasında 7 Mayıs 1830 tarihinde Ticaret ve Seyrüsefain Antlaşması yapılmıştır.¹⁸ Antlaşma 9 maddeden oluşuyordu. Antlaşmanın 7. Maddesi doğrudan Karadeniz’i ilgilendiriyordu. ABD’nin en çok üzerinde durduğu¹⁹ bu maddeye göre Amerikan ticaret gemileri balastlı ya da yüklü olarak Karadeniz’e giriş-çıkış yapma hakkı elde etmişlerdir.²⁰ ABD’ye Karadeniz’in kapılarını açan bu madde İngiltere’nin tüm engelleme çabalarına rağmen ABD’nin elde etmiş olduğu önemli bir kazanım olmuştur.²¹

1830 antlaşması sonrası iki devlet arasında yeni bir dönemin kapıları açılmıştır. Antlaşmanın imzalanmasını müteakip 1831’de David Porter ilk Amerikan maslahatgüzarı olarak İstanbul’daki görevine başlamış ve üç yıl sonra 1834 yılında ABD’nin diplomatik temsiliyeti elçilik seviyesine çıkarılmıştır.²² ABD’nin Osmanlı Devleti ile ilişkileri daha ileri seviyelere taşımadaki iştahlı yaklaşımı kısa süre içinde Osmanlı coğrafyasında ABD’ye ait diplomatik misyonların artışını sağlamıştır.²³ Birçok Osmanlı şehrinde diplomatik temsilcilikler açan ABD bu yolla ticarî ve siyasî etkinliğini artırma yolunu tutmuştur. İki devlet arasında ekonomik çıkar birlikteliği, siyasî açıdan birbirileriyle rekabet içinde olmamaları ve Doğu Akdeniz bölgesinin artan stratejik önemi iki devlet arasındaki ilişkilerin olumlu yönde gelişmesini sağlamıştır.²⁴

ABD’nin Trabzon’da bulunan konsolosluğu dışında Karadeniz ticaretinde 18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren öne çıkan Samsun’da da bir diplomatik temsilcilik açma düşüncesi neticesinde buraya 1867 yılında konsolos vekilliği düzeyinde bir atama gerçekleştirilmiştir.²⁵ Böylece Samsun’da ilk olarak bir ABD diplomatik temsilcisi göreve başlamıştır.

¹⁶ Esasında Amerika ile Osmanlı Devleti arasında resmî ilişkilerin kurulduğu 1830 tarihinden önce iki ülke arasında dolaylı bazı başka temaslar da yaşanmıştır. 9 Kasım 1800 tarihinde tarihte ilk defa “Yeni Dünya”ya ait bir gemi olan George Washington Harp gemisinin İstanbul’a gelmesi ve burada yoğun ilgi ile karşılanması; ABD’li tüccarların İzmir limanına olan ilgilerinden dolayı 1802 yılında İzmir’e konsolos tayin edilmesi çabaları; 1826 yılında Amerikan Donanmasının Türk sularını ilk ziyaretleri gibi hadiseler iki devletin birbirini tanıması ve yakınlaşmasında etkili olmuştur. Kurat, 1959: 8-14; Köprülü, 1987: 927-928.

¹⁷ Erhan, 2001: 34-35.

ABD’nin Karadeniz’e açılmak istemelerinin ardından yatan hedeflerden biri de buraya açılım gerçekleştirerek ülke-lerinde üretilemeyen ürünleri tedarik edip Amerika’ya katkı sağlamaktır. Kayapınar, 2017: 53.

¹⁸ 1830 antlaşmasıyla ABD’ye verilen “en ayrıcalıklı millet” statüsü sayesinde, Osmanlı coğrafyasındaki limanlara gelen ABD’li tüccarlar bu statüye sahip diğer devletlerin tüccarlarından alınandan daha fazla gümrük ve vergi vermeyecek ve diğer ülke vatandaşlarının sahip olduğu ayrıcalık ve muafiyetlerden yararlanabileceklerdi. Güler, 2005: 233.

¹⁹ ABD tüccarlarının Karadeniz’e ulaşım hakkı elde etme ısrarlarının altında Karadeniz’in oldukça kâr getiren özelliğe sahip olması yatıyordu. Nitekim sadece İstanbul limanından yapılacak ticarî faaliyetler ABD’li tüccarlar açısından pek kârlı görünmüyordu. Okur-Kul, 2015: 121, 122.

²⁰ Okur-Kul, 2015: 121; Armaoğlu, 1991: 6.

²¹ 1830 yılında yapılan ticaret anlaşmasından sonra iki devlet 1862 yılında daha ayrıntılı bir ticaret anlaşması daha yapmışlarsa da yapılan bu ikinci anlaşma 1884 yılında Osmanlı Devleti tarafından tek taraflı olarak feshedilmiştir. Güler, 2005: 234, 235.

²² Erhan, 1997: 33.

²³ ABD’nin Anadolu’da açtığı ilk konsolosluk 1886 yılında Sivas’ta faaliyetlerine başlamıştır. İstanbul ve İskenderiye’de bulunan ABD temsilcilikleri başkonsolosluk düzeyine çıkarılırken konsolos vekilliklerinin olduğu Selanik, Halep, Şam, Yafa ve Bursa konsolos seviyesine çıkarılmıştır. 1888 yılı verileri ABD’nin Osmanlı coğrafyasında 2 başkonsolosluk ve 28 de konsoloslukla temsil edildiğini ortaya koymaktadır. Kurt, 2020: 26; Girgin, 1994: 66, 69.

²⁴ Tüter, 2015: 155.

²⁵ Yılmaz, 2014: 65, 66.

20. yüzyıl Osmanlı Devleti açısından oldukça sancılı geçmiştir. Osmanlı Devleti'nin tarih sahnesinden çekildiği bu dönemde Osmanlı coğrafyasının bölüşülmesi senaryoları da bir bir yürürlüğe konulmuştur. Birinci Dünya Savaşı'nın yaşandığı yüzyılın ilk çeyreğinde Osmanlı coğrafyasının büyük bölümünde karışıklıklar baş göstermiş, bölgesel ayaklanmalar yaşanmıştır. Bu çalışmanın odağında yer alan Samsun da bu tür olayların yoğunlukla yaşandığı bir yer olmuştur. Samsun'da bulunan Ermeniler ve Rumlar devletin içinde bulunduğu zor süreci kendileri için bir fırsat olarak değerlendirmek istemişler ve yabancı devletlerin de yönlendirme ve desteklerinden aldıkları cesaretle taşkınlıklar çıkarmışlardır.

İngiltere ve Rusya Karadeniz'de yaşanan olayların arka planındaki başlıca güçler olarak boy göstermişlerdir. ABD her ne kadar doğrudan bölgede yaşanan gelişmelerde görünür pozisyonda olmasa da bölgedeki temsilci ve misyonerleri²⁶ dolaylı olarak yaşananlara etki etme gayreti göstermişlerdir.²⁷ ABD adına görevli kişiler Samsun'da yaşayan Ermeni ve Rumlarla yakından ilgilenmişler sık sık raporlar kaleme almışlardır.²⁸ Karadeniz Bölgesi'nde görev yapan kontrol subayları ve ABD Yüksek Komiserleri bilgi kaynaklarının yanlış yönlendirmelerinin etkisinde kalarak bölgede yaşanan Ermeni-Rum sorununa ilişkin ön yargı ile hareket etmişlerdir. Nitekim bölgede bulunan Rum-Ermeni çete mensupları ve din adamları yaşananlar hakkında tek taraflı bilgi sunmuşlar ve bölgede bulunan Amerikan misyonerlerinden Mr. Getchell gibi kişiler bu bilgilere dayanarak kişisel raporlar hazırlamışlardır.²⁹ Amerikan Yüksek Komiseri Amiral Bristol tarafından yazılan bir raporda da bu yanlılığı görmek mümkündür. İlgili raporda bölgede yaşananlar aktarılırken Rumlar hakkında değerlendirmelere yer verilmiş ve Rumların sınır dışı edilmeleriyle ilgili olarak bölgedeki Amerikan tütün şirketlerinin işçilerini kaybetmelerinden ötürü zarara uğradıkları ifade edilmiştir.³⁰ Rum ve Ermenilerin mağdur gösterilmek istendiği ve bölgedeki sorunların kaynağının Türkler olduğunun ima edildiği farklı bir örnek de Samsun'da faaliyet yürüten American Tobacco Company isimli şirket tarafından 17 Ocak 1919 tarihinde hazırlanan bir raporda görülmektedir. Raporda; "...*Bütün Müslümanların ve bilhassa köylülerin silahlandırıldığı*" iddiasında bulunulmuştur.³¹ Kuşkusuz bu tür örnekleri artırmak mümkündür. Ancak çalışmanın odağından kopmamak adına sadece bölgedeki gelişmelere ilişkin olarak Amerikan görevli ve şirketlerin yaklaşımları hakkında fikir vermesi açısından bu örneklerle yetinilmiştir.

2. ABD Samsun Konsolosu S. Pinkney Tuck'ın Samsun Hakkındaki Gözlem ve Değerlendirmeleri

30 Ekim 1918 tarihinde imzalanan Mondros Mütarekesi ile Osmanlı Devleti fiilî olarak mevcudiyetini yitirmiştir. Bu tarihten sonra Anadolu'da yer yer başlayan işgal faaliyetleri ve ayaklanmalara karşı yine Anadolu'dan başlayan direniş hareketi ile artık yeni bir evreye geçilmiş oldu. İşgallere karşı ilk adımın atıldığı Samsun'da, Birinci Dünya Savaşı'ndan bu yana artarak

²⁶ Çok uluslu bir yapıya sahip olmasından dolayı misyonerlik faaliyetlerine açık olan Osmanlı coğrafyasında çok sayıda misyonerlik örgütü çalışma yürütmüştür. Bu örgütlere bağlı misyonerler zaman zaman bölgelerinde etkin olmak için bu durumu fırsat olarak görmüşlerdir. 19. yüzyılın başlarında Amerikan Board isimli örgüt de Osmanlı topraklarını kendine faaliyet sahası olarak belirlemiştir.

Birinci Dünya Savaşı sürecinde Osmanlı Devleti'ne karşı bağımsızlık mücadelesine giren Ermenilere ihtiyaç duydukları yardımı toplamak üzere İstanbul'daki Amerikan Büyükelçisi Henry Morgenthau'nun yönlendirmesiyle 16 Eylül 1915 tarihinde kurulan Armenian Relief Committee, daha sonra adını Near East Relief (Yakın Doğu Yardım Teşkilatı) olarak değiştirmiş ve Anadolu'daki Amerikan misyonerleri de bu örgüt çatısı altında faaliyet yürütmüşlerdir. Saatci İzci, Ha-laç, 2022: 100; Erdoğan, 2017: 552.

²⁷ Konu hakkında detaylı bir çalışma için bkz. Mehmet Okur, "İngiltere ve ABD Kontrol Subaylarının Raporlarına Göre Karadeniz Bölgesi'nde Rum-Ermeni Sorunu", *Karadeniz*, 10, 2011, s. 51-80.

²⁸ Ermeniler hakkında çıkarılan tehcir kanunuyla yakından ilgilenen Amerikan Samsun Konsolosluk memuru W. Peter Samsun Ermenilerinin sevkıyatıyla ilgili olarak yazdığı raporda 5 bin civarında Ermeni'nin sürgün edildiğini, 150 ailenin ise Müslüman olduğunu yazmıştır. Çiçek, 2005: 115.

²⁹ Okur, 2011: 74, 76.

³⁰ *US National Archives and Records Administration (NARA)*, 363/3 767-68/124.

³¹ Jaeschke, 1991: 103.

devam eden Ermeni ve Rum taşkınlıkları bu dönemde zirve yapmıştı. Amerikalı diplomat Somerville Pinkney Tuck işte böyle karışık bir dönemde Samsun'a Amerikan sorumlu konsolosluğuna atanmıştır.³² Samsun'da görev yaptığı dönemde Samsun hakkında bilgi, tespit ve gözlemler içeren çok sayıda rapor hazırlamıştır. Bu çalışmada Tuck'ın Samsun'la ilgili değerlendirmelerde bulunduğu 13 Aralık 1920 tarihli raporu ele alınmıştır. Raporda şehrin iklim ve konumundan şehirdeki gündelik hayata, siyasî ve sosyal durumdan nüfus yapısına, şehrin barındırdığı imkanlardan ekonomik potansiyeline kadar oldukça teferruatlı değerlendirmeler yer almaktadır.

Amerikan konsolos, raporuna öncelikle şehrin konumu hakkında genel bir bilgi vererek başlamıştır. İstanbul'un 400 mil doğusunda Karadeniz kıyısında bulunan bir şehir olan Samsun kent merkezinin yaklaşık 35 bin civarında bir nüfusun yaşadığını, sancak genelindeki nüfusun ise 90 bin civarında olduğunu belirtmiştir. Nüfusla ilgili olarak 15 yılı aşkın bir süredir Samsun şehrinde ve sancağında usulüne uygun bir nüfus sayımı yapılmadığına değinen konsolos, nüfus verileri hakkında verdiği bilgilerin yaklaşık rakamlar olarak dikkate alınması gerektiğini ifade etmiştir.³³ Konsolos, Samsun kenti ve sancak geneli hakkında verdiği bilgilerin kaynağı hakkında herhangi bir bilgi paylaşmamış, yalnızca ihtiyatlı olunması gerektiğine işaret etmiştir. Veriler hakkında ihtiyatlı olunması gerektiği konusunda konsolosun tespiti yerindedir. Zira şehrin nüfusu ile ilgili rakamların yer aldığı çalışmalarda da bir tutarlılık yoktur.³⁴ Nitekim Nedim İpek çalışmasında Türk istatistiklerini baz alarak sancak nüfusunun 404.275 olduğunu belirlemiştir.³⁵

Amerikan konsolos şehirde bir konsolosluk kurulmasının nedenleri hakkında çok sayıda sebep sayılabileceğini ifade ederek Samsun'da kapitülasyonlarla kendisine birtakım haklar tanımış olan çok sayıda büyük ve çok önemli Amerikan tütün satın alma firmaları bulunduğunu, öyle ki konsolosluğun fatura ve noter işlerinin yanı sıra yerel yetkililerle ilişkilere bağlı olarak sürekli bu firmaların işleriyle meşgul durumda olduğunu belirtmektedir. Konu hakkında ayrıca, Birinci Dünya Savaşı ile başlayan ve bölgeyi de olumsuz manada etkileyen gelişmeler sona erip işler Anadolu ve Samsun'daki Amerikan imalatçıları için tekrar normale döndüğünde, bölgenin yeniden büyük bir pazar olacağı ve Amerikan mallarının başarılı bir şekilde piyasaya sürülmesiyle bağlantılı olarak burada görev yapan konsolosluğun yoğunluğunun artacağını ifade etmiştir.³⁶

Samsun'a konsolosluk kurulması bahsinde Samsun'dan Anadolu'nun iç kesimlerine yapılması önerilen demiryolu hakkında değerlendirmelerde bulunan konsolos, bu projenin gerçekleşmesi durumunda Samsun'un ticari öneminin büyük ölçüde artacağını ve tüm Anadolu için Karadeniz ve İstanbul'a giden en önemli çıkış yolu haline geleceğini ifade etmiştir. Sözlerini kendi ülkesine getiren konsolos, Amerikan gemilerinin Karadeniz ticaretinde önemli bir rol oynamasının

³² Mısır'da önde gelen hukukçulardan olan babasıyla aynı adı taşıyan S. Pinkney Tuck, İsviçre ve Almanya'da eğitim görmüş, İskenderiye, Samsun, Cenevre kentlerinde konsolosluk ve konsolos yardımcılığı ile Macaristan, Çekoslovakya, Fransa, Belçika ve Arjantin'deki büyükelçiliklerde çeşitli diplomatik misyonlarda ülkesi adına hizmet vermiştir. 1946'da ABD'nin ilk Mısır Büyükelçisi olarak atanan Tuck emekli olduktan sonra Amerika'da ölmüştür. <https://www.findagrave.com/memorial/21084979/somerville-pinkney-tuck> (Erişim Tarihi: 13.05.2023)

³³ NARA, RG 84: *Records of Foreign Service Posts, Consular Posts, Samsun-Turkey, Volume 020, 39/1*, 23 Aralık 1920, s. 1.

³⁴ XX. yüzyıl başlarında Samsun şehrinin nüfusu hakkında bilgiler veren çalışmalarda 1902-1909 yılları için 11 bin ila 35 bin arasında rakamlar telaffuz edilmektedir. Öte yandan konsolosun raporunun 1920 yılına ait olduğundan hareketle o tarihe en yakın olarak Tefrik Çavdar'ın farklı kaynaklardan derlediği verilerin yer aldığı çalışmada Milli Mücadele döneminin başlarında Samsun şehrinin 20 binlik bir nüfusa sahip olduğu bilgisi bulunmaktadır. Baykara, 1992: 194; Çavdar, 2001: 18.

³⁵ İpek, 1999: 31.

³⁶ NARA, RG 84: *Records of Foreign Service Posts, Consular Posts, Samsun-Turkey, Volume 020, 39/1*, 23 Aralık 1920, s. 1.

umulduğunu ve Samsun'un Amerika Birleşik Devletleri'ne tütün yaprağı ithalatında doğrudan sevkiyat yapılan uğrak bir liman olacağını belirtmiştir.³⁷

Anadolu'da devam eden savaşa işaret eden konsolos konu hakkında şu yorumda bulunmuştur:

“Anadolu'da siyasi durum normal olmaktan uzak olmasına ve ticaret ve zanaatın neredeyse durma noktasına gelmesine karşın bu durumun sonsuza kadar devam etmeyeceği ortadadır. Barış ortamının yeniden tesis edilmesiyle birlikte Türkiye'nin Karadeniz ticaretinde Samsun çok önemli bir rol oynayacaktır.”³⁸

Ülkedeki diğer şehirlerle Samsun'u kıyaslayan konsolos Tuck, Samsun'un barış dönemlerinde Anadolu'nun en önemli ticaret merkezi olduğunu ileri sürmüş ve buna gerekçe olarak Samsun'da bulunan tütün satın alma firmaları tarafından şehre yatırılan muazzam miktarda paraya işaret etmiştir. Bu bağlamda şehirde büyük bir yumurta ihracat endüstrisinin olması ve bölgede yetiştirilen haşhaş tohumu ve kabuklu ceviz ihracatının şehir ve sancağın zenginleşmesine katkıda bulunduğunu sözlerine eklemiştir.³⁹

Samsun'dan yapılan ihracat hakkında da bilgi veren Tuck, konsolosluğun tuttuğu kayıtlara göre 5 Mart 1920 tarihinden 13 Aralık 1920 tarihine kadar geçen sürede Samsun'daki ihracat rakamlarıyla ilgili şu verileri paylaşmıştır:⁴⁰

Tür	Miktar	Değer (\$)
Tütün yaprağı	49,237 balya	5,651,531.59
Haşhaş tohumu	744 torba	13,473.04
Kabuklu ceviz	1,062 torba	57,527.25
Türk kilimi	4 balya	2,919.55
Toplam		5,725,451.43

Şehrin ekonomik potansiyeli hakkında değerlendirmelerini sürdüren Tuck, Samsun bölgesinin kaynaklarının çok geniş olduğu, dünyanın en ünlü ve ABD'nin ihraç ettiği tütünün % 80'ini oluşturan Anadolu tütününün büyük oranda bu bölgede yetiştiği, yumurta, kabuklu ceviz, afyon yapımında kullanılan haşhaş tohumu, post, deri ve tuzlu bağırsak gibi ürünlerin diğer önemli ihracat kalemleri arasında bulunduğu, elma, armut, kavun, portakal, erik ve üzüm gibi meyvelerin bölgede çokça yetiştirilerek İstanbul'a gönderildiği ve Kavak ve Merzifon'un iç kesimlerinde önemli maden kaynaklarının bulunduğu bilgilerini vermiştir.⁴¹

Konsolos Tuck raporunun devamında Samsun hakkında detaylı bilgiler vermeye devam etmiştir. Samsun'un iklimi hakkında Kasım, Aralık, Ocak ve Şubat aylarının yılın soğuk ayları olduğu, Aralık ve Ocak aylarının karlı; Mart, Nisan ve Mayıs aylarının ılıman ve oldukça yağışlı geçtiği; nemli sıcakların Haziran ayında başlayıp Eylül sonuna kadar sürdüğü; iklim değişikliklerinin aşırı sıcak ve aşırı soğuk geçişkenliği gösterdiği bilgilerini paylaşmıştır.⁴²

³⁷ NARA, RG 84: Records of Foreign Service Posts, Consular Posts, Samsun-Turkey, Volume 020, 39/1, 23 Aralık 1920, s. 1.

Konsolos Tuck Samsun'da tütün firmaları olan Gary Tobacco Company, The Alston Tobacco Co. ve The Melachrino Tobacco Trading Co. ile The American Foreign Trade Corporation isimli Amerikan firma ve acenteleri bulunduğunu belirtmiştir. 2963.

³⁸ NARA, RG 84: Records of Foreign Service Posts, Consular Posts, Samsun-Turkey, Volume 020, 39/1, 23 Aralık 1920, s. 2.

³⁹ NARA, RG 84: Records of Foreign Service Posts, Consular Posts, Samsun-Turkey, Volume 020, 39/1, 23 Aralık 1920, s. 2.

⁴⁰ Konsolos Tuck yerel gümrük makamları tarafından yayınlanan herhangi bir gümrük istatistiği olmadığından verdiği rakamları teyit etmenin mümkün olmadığını belirtmiştir. 2962.

⁴¹ NARA, RG 84: Records of Foreign Service Posts, Consular Posts, Samsun-Turkey, Volume 020, 39/1, 23 Aralık 1920, s. 2, 3.

⁴² NARA, RG 84: Records of Foreign Service Posts, Consular Posts, Samsun-Turkey, Volume 020, 39/2, 23 Aralık 1920, s. 4.

Hazırladığı raporda Samsun'daki sağlık koşullarından da bahseden Tuck, raporunun bu bölümünde şu bilgileri paylaşmıştır:

“Kasabada yaygın olan hastalıkların başlıcaları, özellikle öldürücü ve tehlikeli türden sıtma, tifo ve nadir olarak görülen siyah çiçek hastalığı ve tifüs salgınlarıdır. Sıtmaya duyarlı konsolosluk memurlarının bu görevde tutulmaması içtenlikle tavsiye edilir. Sorunun tamamı, kasabanın batısındaki çok sayıda sıtma taşıyan sivrisinek üreten, kurutulmamış bataklıklardan kaynaklanıyor. Bu bataklıkları doldurmak ve böylece bu hastalığın tahribatını ortadan kaldırmak nispeten küçük bir mesele olacaktır. [Bu işin] maliyeti (Amerikalı bir mühendis tarafından) 3000 dolar olarak tahmin edildi ve bu görevde 250 işçi çalıştırılırsa üç aylık bir sürede tamamlanabilir. Türk yetkililer bu işi tamamlamak için yeterli enerjiyi toplayamadıklarından yılın yaz aylarındaki ölümlerin yaklaşık %80'i sıtmadan kaynaklanmaktadır. Yaklaşık 19 kişiden oluşan Amerikan vatandaşının tamamı, bu yaz farklı zamanlarda sıtmaya yakalandı, ancak özel tıbbi bakıma sahip oldukları için şanslıydılar.

Samsun'a gelmeden önce tifüs ve tifoya karşı aşı ve aşı yaptırmanız tavsiye edilir. Evli olan hiçbir konsolosluk memuru, mümkünse eşinin veya çocuklarının yaz aylarını bu son derece can sıkıcı ortamda geçirmesine izin vermemelidir. Sıtmanın en iyi tedavisi, daha doğrusu önleyicisi her gün alınması gereken bol miktarda kinindir. Mümkünse yaz aylarında günde yaklaşık 15 ila 20 tane alınmalıdır.

Normal zamanlarda Samsun'da, Osmanlı Rumu ve John Hopkins mezunu en az bir güvenilir doktor bulunur. Geçtiğimiz yıl Samsun'da hastalanan Amerikalılar, Amerika'dan Yakın Doğu Yardım Teşkilatı'na bağlı ve Anadolu'da faaliyet gösteren yetkin bir doktor ve hemşirelerin ve bölgede hizmet veren Samsun Devlet Hastanesi'nin hizmetini alma şansına sahip oldular. Bu bina [Samsun Devlet Hastanesi] moderndir ve hava şartlarının en iyi olduğu tepelerin üzerinde yer almaktadır. Yakın Doğu Yardım Teşkilatı tarafından son derece modern bir şekilde donatılmış olup her milletten insanı tedavi için kabul etmektedir. Ne yazık ki bu hastane kısa sürede Türk yetkililerin eline geçecek ve onların yönetimi altında kesinlikle kötüleşecek. Şehirde sayıları çok olmasına rağmen Türk doktorlar güvenilir değildir ve yukarıda bahsedilen bir istisna dışında Osmanlı Rum'u olan meslektaşları biraz daha iyi durumdadır.

Samsun'da ismine layık tek bir diş hekimi bulunmamaktadır. Dişlerin tüm bakımlarının iyi bir Amerikalı diş hekiminin bulunduğu İstanbul'da yaptırılması tavsiye edilir. Herhangi bir konsolosluk memurunun bu yüzden yanında bol miktarda kinin getirmesi tavsiye edilir. Yerel eczacılar kötü kinini fahiş fiyatlara satıyorlar. Ayrıca hint yağı, seperin vb. gibi en yaygın kullanılan ilaçlardan az bir miktar getirmeniz de tavsiye edilir.”⁴³

Amerikan konsolosun Samsun'daki sağlık durumu ve imkanları hakkında bilgi verirken ülkesi adına bölgede misyonerlik faaliyetlerinde bulunan Amerikan Yakın Doğu Yardım Teşkilatı'ndan övgüyle bahsetmesi anlaşılabilir bir durumdur. Ancak değerlendirmelerinde bölgede yaşayan gayrimüslim unsurlar hakkında hassas davranıp dönemin şartlarını göz ardı ederek gerekçesiz ve önyargılı bir üslupla bölgede hizmet veren Türk yetkililer hakkında olumsuz yorumlarda bulunması dikkat çekicidir. Görevde bulunduğu süre zarfında hazırladığı raporların genelinde bu yaklaşımını fazlasıyla ortaya koyan Tuck'ın bölgedeki Türk vatandaşları ve Türk yetkililer hakkında yapmış olduğu değerlendirmeleri siyasî bakış açısından bağımsız düşünmemek ve bu değerlendirmelere ihtiyatla yaklaşmak gerekir.

Samsun'daki hayat koşulları hakkında bilgi vermeye kendi ofisinden başlayan Tuck, ofisinin şehrin iş merkezinde denize sıfır bir konumda olduğunu; kendi ikametgâhının konsoloslukla bir bağlantısının olmadığını, kendisinin bir İngiliz'den kiralanan küçük, mobilyalı bir evde yaşadığını, evin tek katlı ve beş odalı olduğunu ve evde bir mutfak ve bir kiler bulunduğunu yazmıştır. Konsolosun ailesi olmadan tek başına şehirdeki tek düzgün otelde de ikamet edebileceğini ancak bunun maliyetli olacağını belirten Tuck, raporu kaleme aldığı dönemde şehirdeki kiralar düşük olduğu için mümkünse küçük bir ev alınmasının daha iyi olacağını, ancak

⁴³ NARA, RG 84: Records of Foreign Service Posts, Consular Posts, Samsun-Turkey, Volume 020, 39/2, 23 Aralık 1920, s. 4, 5.

böyle bir durumda aynı zamanda pahalı olan mobilyaların satın alınması gerekeceğini ifade etmiştir. Çözüm önerisi olarak Samsun'da iş yapan Amerikan tütün firmalarının temsilcileriyle anlaşarak bunlara ait evlerden birinde bir oda ve yemek ayarlanabileceğini belirten Tuck, ailesi olan bir konsolosun ev bulmasının kesinlikle gerekli olduğunu yazmıştır. Bölgede yaşayan Türklerle ilgili olumsuz değerlendirmelerini bu bahiste de devam ettiren Amerikan konsolos, yemeklerin ilgisiz olması ve müşterilerin çoğunlukla Türk olması nedeniyle otelde yaşamının çekilmez olacağı yorumunda bulunmuştur.⁴⁴

Samsun'da iyi bir mobilyasız ev kiralamanın maliyetinin yaklaşık 400 ila 500 dolar arasında olacağı, evi tek bir kişi için yaşanabilir hale getirmek için mobilya temini gerektiğine değinen Tuck, büyük mobilyaların İstanbul'dan, mutfak eşyaları ve küçük mobilyaların ise yerel satıcılardan temin edilebileceğini belirtmiştir. Konsolosluğun kirasının 1 Nisan 1920'den 1 Nisan 1921'e kadar 400 Türk Lirası (1 Nisan 1920 kuruna göre 360 dolar) olduğu, eşyalı bir özel konutun yıllık kirasının 720 dolara tekabül ettiği; aydınlatma (elektrik olmadığı için lambalar için yağ) maliyetinin yıllık yaklaşık 36 dolar, ısınma (kömür olmadığı için sobalarda yakılan odunun) maliyetinin ise yılda yaklaşık 150 dolar olduğu bilgileri de raporda konu hakkında verilen bilgiler arasındadır.⁴⁵

Şehrin sıhhi koşulları hakkında yaptığı değerlendirmelerde Tuck, Samsun'da çok az sayıda evde modern küvet bulunduğunu, evlerde Türk tipi klozetler olduğunu, bu yüzden kiralanacak evlerde modern bir banyo ve tuvaletin kurulmasının gerekeceğini belirtmiştir. Modern banyoların bulunmadığı evlerde suyun bir kova veya gazyağı tenekesinde ocakta ısıtılıp, üzerine su ilave edilerek bir küvette banyo yapıldığını, ortalama bir kişinin kullanımına yetecek kadar suyun ocakta ısıtılabilirdiğini sözlerine eklemiştir. Samsun'da hiçbir evde buhar ısıtılmadığını, evlerin kış aylarında sobayla ısıtıldığını, yazları ise ısıtmaya gerek olmadığını ifade eden Tuck, şehirde buz temininin Rum bir tüccardan çok yüksek fiyatlarla sağlandığını ancak kullanılan su nedeniyle bu buzun herhangi bir içeceğin içine konulmasının güvenli olmadığını belirtmiştir. Bunun haricinde şehrin suyunun banyo yapmak ve yemek pişirmek için güvenli olduğu, bununla birlikte maddi durumu iyi olanların içme suyunu dağlardaki kaynaklardan elde edebildikleri ve suların buralardan genellikle eski gazyağı tenekeleriyle eşek sırtında taşındığı bilgileri de raporda yer almaktadır.⁴⁶

Tuck raporunda Samsun'daki yiyecekler hakkında da bilgiler vermiştir. Buna göre Samsun'da Avrupa ve Amerika pazarlarında bulunan sebzelerin neredeyse tamamının temin edilebileceğini belirten konsolos, Türklerin pek fazla et yemediklerini, daha ziyade sebzelerle beslendiklerini ifade etmiştir. Süt bulunmakla birlikte bunun çoğunlukla keçilerden veya ineklerden elde edildiğini ancak bunları içmemenin daha güvenli olduğunu iddia eden Tuck, ABD'den veya İstanbul'dan bol miktarda konserve süt getirilmesini tavsiye etmiştir. Konsolosun Samsun dışından getirilmesini tavsiye ettiği diğer yiyecekler arasında konserve çorbalar, konserve elma, armut, kayısı, şeftali gibi meyveler, kuşkonmaz gibi sebzeler ile peynirler, sardalya, turşu ve reçeller de yer almaktadır. Bu yiyecek ve içeceklerin İstanbul'dan da ucuza elde edilebileceğini yazan Tuck, sözü Ankara Hükümeti'nin yürürlüğe koyduğu içki yasağına⁴⁷ getirmiş ve ülkede alkollü içki veya şarap ithalat veya ihracatının yasaklandığını, konsolosluk memurları için yerel yetkililer tarafından istisnalar yapılabileceğini belirtmiştir.⁴⁸

⁴⁴ NARA, RG 84: Records of Foreign Service Posts, Consular Posts, Samsun-Turkey, Volume 020, 39/2, 23 Aralık 1920, s. 5.

⁴⁵ NARA, RG 84: Records of Foreign Service Posts, Consular Posts, Samsun-Turkey, Volume 020, 39/2, 23 Aralık 1920, s. 5, 6.

⁴⁶ NARA, RG 84: Records of Foreign Service Posts, Consular Posts, Samsun-Turkey, Volume 020, 39/2, 23 Aralık 1920, s. 6.

⁴⁷ Konu hakkında detaylı bir çalışma için bkz. Uğur Üçüncü, *Men-i Müskirat: Milli Mücadele Yıllarında Bir Yasak Dene-mesi*, Yeşilay Yayınları, İstanbul 2017.

⁴⁸ NARA, RG 84: Records of Foreign Service Posts, Consular Posts, Samsun-Turkey, Volume 020, 39/2, 23 Aralık 1920, s. 7.

Giyim kuşam hakkında da değerlendirmelerde bulunan Amerikan konsolos, yaz aylarında tül ve ipek kumaş gibi çok hafif giysiler giyildiğini, kışın ise ne kadar kalın giyilirse o kadar iyi olduğunu yazmıştır. Yerelde doğru dürüst kıyafet bulmanın mümkün olmadığını bu yüzden İstanbul'daki terziyelerden satın alınması gerektiğini ifade eden Tuck, İstanbul'dan iyi bir takım elbise almanın maliyetinin 90 Türk lirası olduğunu belirterek bu elbiselerin kaliteli kumaştan iyi dokunmuş olduğunu yazmıştır. Ayrıca, Amerika'da o dönemde fiyatların aşırı yüksek olması nedeniyle konsolosluk görevlilerinin kıyafetlerini İstanbul'da yaptırımlarının onların yararına olacağı notunu düşmüştür. Tuck ABD'den getirilmesi gereken kıyafetler arasında kışlık ve yazlık iç çamaşırları ile eski kıyafetleri de saymıştır.⁴⁹

Samsun'da mobilya temini konusuna ilişkin olarak da konsolosun raporunda birtakım bilgiler bulunmaktadır. Gerekli olan mobilyaların iyisinin yerelden temininin mümkün olmadığını belirten Tuck, iyi mobilyaların ya konsolosluk görevlisi tarafından bizzat getirilebileceği ya da İstanbul'dan çok yüksek fiyatlara satın alınabileceğini ifade etmiştir. Samsun'da kullanılan mobilyaların herhangi bir Avrupa veya Amerika evinde bulunabilecek modern mobilyalardan olduğunu ifade eden Tuck, Samsun pazarında oldukça uygun fiyatlara çok sayıda ve çeşitte halı bulmanın mümkün olduğunu, bu sebeple Amerika'dan halı getirmeye gerek olmadığını yazmış ve bu konuda Samsun'da daha varlıklı kişilerin evlerinde kullanılan perdelerinin basma kumaştan yapıldığını sözlerine eklemiştir.⁵⁰

Samsun'da üç adet yetimhane bulunduğunu ve bunların Yakın Doğu Yardım Teşkilatı'na bağlı personel tarafından yönetildiğini belirten konsolos, şehirde bir kilise topluluğunun olmadığını, ancak Rum Ortodoks Kilisesi ve eskiden Lutheran kilisesi olarak kullanılan bir Katolik kilisesinin mevcut olduğu bilgilerini vermiştir. Amerikan vatandaşlarının kentteki bir evde toplanarak kısa süreli ayinler düzenlediklerini aktarmıştır.⁵¹

Şehirde gündelik hayatta boş vakitlerin nasıl değerlendirilebileceği konusunda da değerlendirmelerde bulunan Amerikan konsolos konu hakkında şu bilgileri vermiştir:

“Şehirde uluslararası üyeliğe sahip tek kulüp var. Çoğunlukla Osmanlı Rum tebaasından ve Türklere oluşturduğu için bu kulübe çok sık gidilmesi önerilmez. ... Şehirde golf, tenis vb. spor kulüpleri yoktur. Golf sahası yok ve yalnızca Amerikalı ve İngiliz sakinler tarafından kullanılan tek bir tenis kortu var. ... Anadolu atlarının çoğu kaba kır atlarıdır. Bu [at biniciliği], kendinizi şımartabileceğiniz iyi bir egzersiz şeklidir. İyi bir atın şu anki fiyatı yaklaşık 150 dolardır. Ancak köylerden birinde daha ucuza bir tane almak mümkün olabilir. Eyer, dizgin, battaniye gibi saraçlık malzemelerinin getirilmesi gerekmektedir ve bunlar bölgede temin edilememektedir. Yerli eyer Amerikalılar için uygun veya rahat değil. Bakım maliyeti şu anda ayda yaklaşık 25 dolardır.”⁵²

Şehirdeki yabancıların eğlence hayatı hakkında ise raporda şu bilgiler yer almaktadır:

“[Kentte] yaklaşık 15 ila 20 Amerikalı, 30 veya 40 Fransız veya Fransız koruması altındaki tebaa, İtalyan, Rus ve Rum yaşamaktadır. [Bunlar] Osmanlı tebaası ile toplumsal olarak ilişki kurmadıkları için yabancılardır. ...Yabancılar açık hava sporlarına pek meraklı değiller ve en büyük eğlenceleri iş dışında kumar oynamak ve Türk kahvesi içmek gibi görünüyor. Bazıları atıcılığa meraklıdır ve çevrede bulunan bıldırcın, çulluk ve sülün [avlamak] için düzenli olarak dışarı çıkarlar. Bu, bazı Amerikalıların ilgisini çeken bir egzersiz şeklidir ve hiçbiri yerel olarak temin edilemediğinden hepsinin kendi silahları vardır. ...Piyasada ucuz av tüfeği de satılmıyor. Burada, bir konsolosun sosyal olarak kendisini neredeyse tamamen Amerikan vatandaşlarıyla sınırlamasının ve yapması gereken eğlencelerin yalnızca yerel memurların daha uygar olanlarını içermesi gerektiğinin

⁴⁹ NARA, RG 84: Records of Foreign Service Posts, Consular Posts, Samsun-Turkey, Volume 020, 39/2, 23 Aralık 1920, s. 7.

⁵⁰ NARA, RG 84: Records of Foreign Service Posts, Consular Posts, Samsun-Turkey, Volume 020, 39/2, 23 Aralık 1920, s. 7, 8.

⁵¹ NARA, RG 84: Records of Foreign Service Posts, Consular Posts, Samsun-Turkey, Volume 020, 39/2, 23 Aralık 1920, s. 8.

⁵² NARA, RG 84: Records of Foreign Service Posts, Consular Posts, Samsun-Turkey, Volume 020, 39/2, 23 Aralık 1920, s. 8, 9.

tavsiye edilmesi gerektiği söylenebilir. Yunanlar ve Osmanlı Rum toplumu ortalama bir Amerikalının ilgisini çekmez. Bazen yabancılar arasında hoş insanlar da olabiliyor. Bir konsolosun meslektaşları arasında arkadaş bulması da mümkündür. ...Bir konsolosun geri dönüş konusunda titiz olması ve Türk yetkilileri ziyaret etmesi gerekir. Bu konuda insanlar formaliteler konusunda son derece hassastır ve bir görevlinin bu gerçeği gözden kaçırmaması iyi olur. Aramalara 48 saat içinde geri dönülmelidir.”⁵³

Tuck kentteki sosyal ve kültürel olanaklar bahsinde yukarıdaki bilgilere ek olarak başka bilgiler de paylaşmıştır. Yerel mağazalarda kitap satışının olmadığını belirten Tuck, bir konsolosun yanında götürebildiği kadar çok dergi ve süreli yayına abone olmasını tavsiye etmiş ancak alternatif olarak İstanbul'dan kitap satın alınabildiğini yazmıştır. Ayrıca, kentte tiyatro, opera ve konser olmadığını, çok eski filmlerin gösterildiği tek bir sinema salonu olduğunu eklemiştir.⁵⁴

Amerikan konsolos Tuck raporunda Samsun'daki ticaret ve ulaşım ve postacılık alanlarındaki durumla ilgili de birtakım değerlendirmelere yer vermiştir. Samsun'da konuşulan ticarî dillerin Türkçe ve Fransızca olduğu ve Samsun'daki firmaların çoğunluğunun mektuplarını doğrudan buharlı gemiyle İstanbul veya Batum'a gönderdikleri bilgisini veren Amerikan konsolos, Türk Postanesi'nin güvenilir olmadığını, mevcut siyasî durum nedeniyle sıkı bir sansür uygulandığını, bu yüzden Amerikalıların postalarını genellikle buharlı gemilerle İstanbul'daki Amerikan Büyükelçiliği'ne gönderdiklerini ifade etmiştir.⁵⁵

Lloyd Triestino,⁵⁶ Fransız Pacquet⁵⁷ ve Messageries Maritimes⁵⁸ hatlarının tümünün ayda iki kez İstanbul, Batum ve dönüş seferlerinde Samsun'a uğradıklarını belirten Tuck, bu gemilerin yolcu gemisi olmakla birlikte sınırlı miktarda kargo taşıdıklarını yazmıştır.⁵⁹

Savaştan önce ihracat vergisinin olmadığını, ithalat vergisininse 11 dolar olduğunu belirten Tuck, ateşkesten sonra tüm ithalat kalemlerine ağırlık üzerinden farklı bir verginin getirildiğini ve bu verginin Anadolu'daki milliyetçi yetkililer tarafından keyfi bir şekilde beş kat artırıldığını, bu yüzden mevcut durumda tüm ana ihracat kalemlerine ağır vergiler uygulandığını ifade etmiştir.⁶⁰

Samsun'da öne çıkan ithalat ürünlerinin pamuklu kumaş, emaye eşya, züccaciye, hırdavat, mutfak eşyaları, ocak, av tüfeği, kibrit vb.; ihracat ürünlerinin ise tütün, yumurta, haşhaş tohumu, bağırsak, koyun postu ve derileri, kabuklu ceviz, meyve vb. ürünler olduğu bilgisini veren konsolos, önde gelen endüstri ve mesleklerle ilgili de değerlendirmelerde bulunmuştur. Samsun'un esasında bir üretim merkezi olmadığı ve zenginliğinin daha ziyade tütün ihracatına

⁵³ NARA, RG 84: Records of Foreign Service Posts, Consular Posts, Samsun-Turkey, Volume 020, 39/2, 23 Aralık 1920, s. 9.

⁵⁴ NARA, RG 84: Records of Foreign Service Posts, Consular Posts, Samsun-Turkey, Volume 020, 39/2, 23 Aralık 1920, s. 9.

⁵⁵ NARA, RG 84: Records of Foreign Service Posts, Consular Posts, Samsun-Turkey, Volume 020, 39/3, 23 Aralık 1920, Information Sheet.

⁵⁶ Osmanlı Devleti topraklarında da iş yapan Avusturyalı Lloyd şirketinin genel merkezinin bulunduğu Trieste'nin Birinci Dünya Savaşı sonrasında İtalya sınırlarında kalması üzerine şirket İstanbul seferlerini 1919'dan itibaren Lloyd Triestino adıyla sürdürmüştür. Kılıçaslan, 2015: 487.

⁵⁷ Fransa'nın Kuzeybatı Afrika limanlarına yayılması sürecinde çok sayıda özel vapur nakliyat şirketi ortaya çıkmış ve bunlar zaman içinde uluslararası çapta büyük vapur kumpanyalarına dönüşerek Fransa adına hizmet vermeye başlamışlardır. Bunlar arasında olan Paquet Vapur Kumpanyası da Fransız sermayesinin Karadeniz'e yayılmasında etkin rol üstlenmiştir. Uygun, 2016: 137.

⁵⁸ İngiliz ve Avusturyalı büyük nakliyat şirketleriyle rekabette zayıf kalan Fransa, İstanbul ve Doğu Akdeniz'de posta ve ticari faaliyet yürütmek amacıyla 1851'de La Compagnie Messageries des Nationales isimli şirkete Akdeniz'e posta taşımacılığı yapma imtiyazını vermiş, şirketin adı daha sonra Messageries Maritimes olmuştur. Şirketinin kurulmasının ardından diğer bazı Fransız kumpanya ve posta vapurları şirketin filosuna katılmıştır. Uygun, 2015: 493.

⁵⁹ NARA, RG 84: Records of Foreign Service Posts, Consular Posts, Samsun-Turkey, Volume 020, 39/3, 23 Aralık 1920, Information Sheet.

⁶⁰ NARA, RG 84: Records of Foreign Service Posts, Consular Posts, Samsun-Turkey, Volume 020, 39/3, 23 Aralık 1920, Information Sheet.

bağlı olduğunu yazan Tuck, yalnızca Amerika Birleşik Devletleri'nin Samsun sancağında yetiştirilen tütünün %80'inden fazlasını ithal ettiği bilgisini vermiştir. Bölgede faaliyet gösteren Amerikan tütün firmalarının tütün alımı için yılda ortalama 12 milyon doları piyasaya sürdüğünü, bunun yanında haşhaş tohumu, afyon ve yumurta ihracatının da oldukça fazla olduğunu belirtmiştir. Bu bahiste son olarak Samsun'da iyi bir liman ve Anadolu'nun içlerine gidecek olan bir demiryolunun eksikliğinin fazlasıyla hissedildiğini belirten Tuck, Anadolu'nun sınırsız kaynaklara sahip olduğunu ve sadece biraz dikkatli bir şekilde geliştirilmesinin gerektiği değerlendirilmesinde bulunmuştur.⁶¹

Sonuç

Karadeniz'in kaderi 1774 yılında imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşması ile geri döndürülemez şekilde değişmiştir. Özellikle 19. yüzyıldan itibaren uluslararası boyutta bir ticaret sahası hüviyetine bürünmeye başlayan Karadeniz'de Avrupalı büyük devletler etkilerini artırmaları fazla zaman almamıştır. Sahip olduğu stratejik konum Karadeniz'i kaçınılmaz olarak uluslararası ticarete rekabet alanı haline getirmiştir.

Bölgenin hızla gelişmesi Osmanlı Devleti'nin Karadeniz kıyısında yer alan kentlerine de olumlu yansımış ve buraların sosyal ve iktisadî bakımdan gelişmelerine kapı aralamıştır. İran ile transit ticaret rotasının kavşağında yer alan Trabzon 19. yüzyılda gelişen Karadeniz ticaretinden en büyük payı alan bölge olurken, Trabzon'un gölgelediği Samsun'un öne çıkmak için yüzyılın ikinci yarısını beklemesi gerekmiştir. Samsun'un doğal bir liman özelliğini barındırması ve Anadolu'nun iç bölgelerinden gelen ürünlerin Karadeniz'e ulaştırılmasına müsait bir konuma sahip oluşu gibi iç potansiyeli, yüzyılın ikinci yarısından itibaren yapılan ticaret anlaşmalarının da sunduğu dış fırsatlarla birleşince Samsun kısa zaman içinde Karadeniz ticaretinde daha görünür hale gelmiştir.

19. yüzyılda ticarî açıdan cazip bir bölge olarak öne çıkan Samsun'da bölgede faaliyet yürüten yabancı ülkelerin diplomatik temsilcilik açmaları fazla uzun sürmemiştir. Bu ülkelerden biri de diğer büyük ülkelere nispetle bölgeye daha geç tarihlerde gelen Amerika Birleşik Devletleri'dir. Bağımsız bir devlet olarak ortaya çıkmasının hemen ardından uluslararası ticarete kendine alan açmaya çalışan bu yeni ülkenin radarına giren ilk bölge Osmanlı Devleti'nin de yer aldığı Akdeniz olmuştur. İki devleti muhatap etmeye götüren bu yeni durum ABD'yi süratle Osmanlı Devleti ile resmî ilişki kurmaya sevk etmiştir. ABD nihayet 1830 yılında yapılan ticaret antlaşmasıyla amacına ulaşmış ve kısa zaman içinde Osmanlı topraklarında ABD'nin diplomatik temsilcilikleri oluşturulmaya başlanmıştır. 1830 yılındaki antlaşma aynı zamanda Amerikan ticaret gemilerine Karadeniz'in kapılarını da açmıştır. ABD Trabzon'da bulunan konsolosluk dışında Samsun'un da ilgi alanına girmesi üzerine 1867 yılında burada da bir diplomatik temsilci bulundurma kararını hayata geçirmiştir.

ABD'nin Karadeniz bölgesinde varlık göstermeye başlaması bölgedeki ticarî rekabet ve çeşitliğe etki ettiği gibi bu ülkenin bölgeye olan ilgisini de artırmıştır. Samsun özelinde örneklemek gerekirse burada ticaret yapan Amerikan firmalarının sayısında 20. yüzyıldan itibaren artış gözlenmeye başlamıştır. ABD'li firmalar özellikle bölgede yetiştirilen kaliteli tütün yaprağı ticaretinde başat bir pozisyon edinmişlerdir.

1914 yılında patlak veren Birinci Dünya Savaşı bölgeyi de oldukça olumsuz yönde etkilemiştir. Bunda bölgede yaşanan karışıklıkların ve isyanların etkisi büyük olmuştur. Samsun'da yaşayan Rum ve Ermeni unsurlar savaş sürecinde ve sonrasında bölgeyi şekillendirmeye çalışan büyük güçlerin de büyük oranda etki ve desteğiyle Osmanlı Devleti'nin yaşadığı sıkıntılardan yararlanmak istemişlerdir. Eş zamanlı olarak Anadolu'da başlayan işgallere karşı direniş hareketleri ortaya çıkmış ve bir süre sonra bölgede yaşanan karışıklıkları sona erdirmek ve sükuneti tesis

⁶¹ NARA, RG 84: Records of Foreign Service Posts, Consular Posts, Samsun-Turkey, Volume 020, 39/3, 23 Aralık 1920, Information Sheet.

etmek için bölgede karışıklık çıkaranlara karşı müdahale edilmeye başlanmıştır. Bu süreçte Samsun'da görev yapmaya başlayan ABD'nin Samsun konsolosu S. Pinkney Tuck bölgedeki gelişmeler hakkında ülkesini bilgilendirmek için çeşitli raporlar hazırlamıştır.

Bu çalışmada Amerikan konsolosun bölgedeki siyasî gelişmeler hakkında hazırladığı raporlar dışında, Anadolu'da Milli Mücadele'nin devam ettiği dönemde Samsun'daki sosyal ve ekonomik yaşamla ilgili bilgi, tespit ve gözlemlerine ilişkin 13 Aralık 1920 tarihinde hazırladığı raporda yer alan değerlendirmelere odaklanılmıştır. Her ne kadar bahsi geçen raporda doğrudan siyasî gelişmelere yer verilmemiş olsa da raporun satır aralarından konsolosun bölgedeki siyasî gelişmelere yaklaşımı hakkında izlenim edinmek de mümkündür. Bölgedeki Türk yetkililer ile Türk unsurlar ve hatta Ankara Hükümeti'nin uygulamaları hakkında yer yer kullandığı küçümseyici ve aşağılayıcı ifadeler, konsolosun önyargılı ve taraflı bakışını ele vermektedir.

Konsolos Tuck'ın siyasî yaklaşımı bir yana bırakılırsa, raporda Samsun özelinde ekonomik, sosyal ve gündelik hayata ilişkin yer alan bilgi, tespit ve gözlemlerin döneme ışık tutması bakımından değerli olduğunu ifade etmek gerekir. Bahse konu raporda Tuck, Samsun'da konsolosluk açılmasının gerekçelerini daha ziyade ekonomik perspektif göz önünde bulundurarak açıklamıştır. Samsun'un başta tütün ithalatı olmak üzere ABD açısından önemini ön plana çıkaran Tuck, Samsun'da faaliyet yürüten Amerikan firmaları hakkında bilgi vererek yapılan ticaretin boyutunu rakamlar eşliğinde aktarmıştır. Kentte yetiştirilen ürünler ve bunların ihraç rotaları hakkında bilgi veren konsolos, raporun ilerleyen bölümlerinde Samsun'un coğrafi yapısı ve iklim şartlarına etraflı bir şekilde değinmiştir. Bölgenin sağlık altyapısı ve Samsun'da sık görülen hastalıklar başta olmak üzere şehrin sağlık alanındaki imkanlarıyla ilgili değerlendirmeler de raporda bir başlık altında toplanmıştır.

Samsun'daki ev kiralari, evlerin ısınma, aydınlatma, yıkanma gibi sahip olduğu altyapı imkanları, kullanılan eşyalar, evler için ihtiyaç duyulan malzemelerin temini gibi konuları detaylı bilgiler vererek aktaran Tuck, insanların tükettikleri gıdalar ve kullandıkları kıyafetler hakkında da çeşitli değerlendirmeler yapmış, Samsun'a gelecek ABD'li görevlilere bu bağlamda birtakım tavsiyelere bulunmuştur. Gündelik hayatta boş vakitlerde yapılacak faaliyetler açısından şehrin sunduğu imkanlara da değinen konsolos raporunun son bölümlerinde ulaşım ve postacılık ile alınan vergiler gibi konulara yer açmıştır.

Amerikan konsolos Tuck'ın hazırlamış olduğu 1920 yılına ait rapor, içeriği itibariyle belli noktalarda Samsun özelinde Anadolu'daki ekonomik ve sosyal durum ve imkanlarını yabancı bir diplomatın gözünden ortaya koymaktadır. İçerikte yer yer yapılan taraflı yorum ve değerlendirmelere ihtiyatla yaklaşmak gerekirken birlikte, raporun Milli Mücadele Dönemi yıllarında bir Anadolu kentindeki imkanları ve yaşam koşullarını yansıtacak bir muhteviyata sahip olduğu söylenebilir.

KAYNAKÇA

Arşiv

US National Archives and Records Administration (NARA)

Tetkik Eserler

Armaoğlu, Fahir (1991), *Belgelerle Türk Amerikan Münasebetleri*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Aygün, Necmettin (2016), *Karadeniz'den Osmanlı Ekonomisine Bakış*, II, Ankara: Trabzon Ticaret ve Sanayi Odası Yayınları.

Baskıcı, M. Murat (2005), *1800-1914 Yıllarında Anadolu'da İktisadi Değişim*, Ankara: Turhan Kitabevi.

Baykara, Tuncer (1992), *Osmanlılarda Medeniyet Kavramı ve Ondokuzuncu Yüzyıla Dair Araştırmalar*, İzmir: Akademi Kitabevi.

Çağlayan, K. Tuncer (2006), “İngiliz Konsolosluk Raporlarına Göre 1841 Yılında Samsun ve Çevresinde Ticaret”, *Geçmişten Geleceğe Samsun, 1. Kitap*, Ed. Cevdet Yılmaz, Samsun: Samsun Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 283-298.

Çavdar, Tevfik (2001), *Millî Mücadele Başlarken Sayılarla Vaziyet ve Manzara-i Umumiye I*, İstanbul: Cumhuriyet Yayınları.

Çiçek, Kemal (2005), *Ermenilerin Zorunlu Göçü 1915-1917*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Ekinci, İlhan (2007), “19. Yüzyılın İkinci Yarısında Samsun’da Deniz Ulaşımı”, *Geçmişten Geleceğe Samsun, 2. Kitap*, Ed. Cevdet Yılmaz, Samsun: Samsun Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 113-141.

Erdoğan, Dilşen İnce (2017), “American Board Of Commissioners For Foreign Mission (ABCFM) Near East Relief’e Amerikan Misyonerlerinin Anadolu’daki Faaliyetleri”, *Belgi Dergisi*, 2/14, 552-565.

Erhan, Çağrı (1997), “Osmanlı -Amerikan İlişkilerinin Başlangıcında Temel Faktörler (1776-1830)”, *Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç*, 15-18 Ekim 1997, Sempozyuma Sunulan Tebliğler, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

_____ (2001), *Türk-Amerikan İlişkilerinin Tarihsel Kökenleri*, Ankara: İmge Kitabevi.

İpek, Nedim (1999), “Canik Sancağı’nın Nüfusuna Dair Bir Değerlendirme”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12/1, 35-51.

Girgin, Kemal (1994), *Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemleri Hariciye Tarihimiz (Teşkilat ve Protokol)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Güler, Yavuz (2005), “Osmanlı Devleti Dönemi Türk-Amerikan İlişkileri (1795-1914)”, *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6/1, 227-240.

Issawi, Charles (1970), “The Tabriz-Trabzon Trade, 1830-1900: The Rise and Decline of a Route”, *International Journal of Middle East Studies*, I, 18-27.

Kaleli, Hüseyin (2003), “19. Yüzyılda İran Transit Yolu İçin Osmanlı-Rus Rekabeti”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9, 1-19.

Kayapınar, Selda (2017), “1830 Osmanlı-ABD Ticaret Antlaşması” Öncesi Amerika’nın Diplomasi Girişimleri”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 51, 39-56.

Kılıçaslan, M. Emre (2015), “Avusturya Lloyd Vapur Şirketi’nin İstanbul’un Yolcu ve Eşya Taşımacılığındaki Yeri”, *Büyük İstanbul Tarihi*, VI, İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, 480-490.

Köprülü, Orhan F. (1987), “Tarihte Türk-Amerikan Münasebetleri”, *Belleten*, LI/200, 927-928.

Köse, Metin Ziya (2013), “XIX. Yüzyılın Ortalarında Samsun Limanı’nda İthalat ve İhracat”, *Tarih Boyunca Karadeniz Ticareti ve Canik*, Ed: Osman Köse, Samsun: Canik Belediyesi Kültür Yayınları, 103-108.

_____ (2006), “18. Yüzyılın İkinci Yarısında Osmanlı-Rus Savaşlarında Karadeniz Liman Kenti Samsun”, *Geçmişten Geleceğe Samsun, I*, Ed. Cevdet Yılmaz, Samsun: Samsun Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 273-281.

Kurat, Akdes Nimet (1959), *Türk Amerikan Münasebetlerine Kısa Bir Bakış (1800-1859)*, Ankara: Doğu Şirketi Matbaası.

Kurt, Elif Tuğçe (2020), *II. Abdülhamid Dönemi'nde Osmanlı Devleti ve ABD Arasındaki Diplomatik İlişkiler*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı.

Okur, Mehmet (2011), İngiltere ve ABD Kontrol Subaylarının Raporlarına Göre Karadeniz Bölgesi'nde Rum-Ermeni Sorunu", *Karadeniz*, 10, 51-80.

Okur, Mehmet - Kul, Hazel (2015), "Amerikan Konsolos Raporlarına Göre XX. Yüzyıl Başlarında Trabzon'un Ticari Durumu ve ABD'nin Ticaret Odası Açma Girişimleri", *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, 10, 119-137.

Saatci İzci, Büşra - Halaç, Hicran Hanım (2022), "Amerikan Board Misyonerlik Örgütüne Dair Çalışmaların Bibliyometrik Analizi", *Turkish Academic Research Review*, 7/1, 97-118.

Turan, Şerafettin (1951), "1829 Edirne Antlaşması", *Ankara Üniversitesi DTCF Dergisi*, IX/1-2, 111-151.

Turgay, A. Üner (1983), "Ottoman-British Trade Through Southeastern Black Sea Ports during the Nineteenth Century", *Economie et Sociétés dans L'empire Ottoman (fin du XVIIIe- début du XXe siècle)*, Ed. J.-Louis Bacqué-Grammont, P. Dumont, Paris: Centre Nationale de la Recherche Scientifique, 297-315.

Tüter, Mustafa (2015), "Türk-Amerikan İlişkilerinin Kökenleri", *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, XXXIV/2, 153-176.

Uygun, Süleyman (2015), "Messageries Maritimes Vapur Şirketi'nin İstanbul Yolcu ve Eşya Taşımacılığındaki Yeri", *Büyük İstanbul Tarihi*, VI, İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, 492-501.

_____ (2016), "Karadeniz Sularında Fransız Paquet Vapur Kumpanyası (1878-1914)", *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, 20, 137-172.

Yılmaz, Özgür (2014), "Fransız Arşiv Belgelerinde Samsun: Şehirde Fransız Konsolosluğu'nun Kurulması ve Şehrin Durumu (1863-1870)", *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, 8/16, 57-86.

Elektronik Kaynak

<https://www.findagrave.com/memorial/21084979/somerville-pinkney-tuck> (Erişim Tarihi: 13.06.2023)